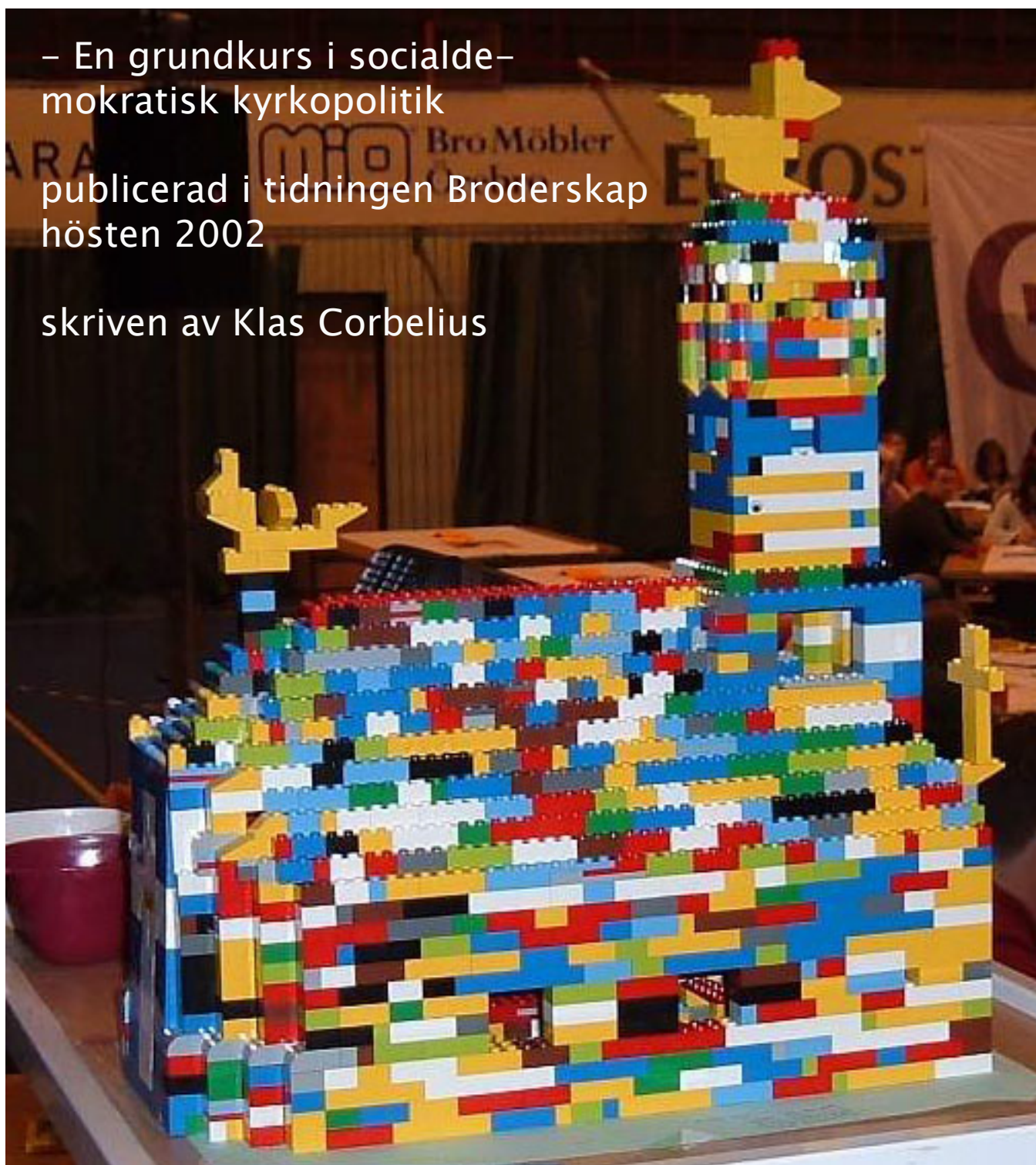

Öppen kyrka

– En grundkurs i socialdemokratisk kyrkopolitik
publicerad i tidningen Broderskap
hösten 2002

skriven av Klas Corbelius

Del 1: Storlek + historia + ideologi = SAP i kyrkan

Förslaget att skilja kyrka och stat åt väcktes redan 1850. Sedan dess har debattens vågor gått höga. Socialdemokraterna krävde i 1920 års partiprogram statskyrkans avskaffande, men intog sedan en mer avvaktande hållning. Nu är det dock gjort. Detta kräver en socialdemokratisk kyrkopolitik som bygger på någon annan grund än den att man finns med i en myndighet på samma sätt som andra myndigheter. Undantaget på detta område är förstås begravningsarna där Svenska kyrkan har ett myndighetsansvar i alla utom två av landets kommuner. Det förändrar dock inte den allmänna principen.

Religionens betydelse för mänskligheten är ett understatement, men kan inte utgöra grundfundamentet för partiets kyrkopolitik då Svenska kyrkan bara är ett av många samfund. I religionsfrihetens och mångfaldens namn kan inte en kyrka lägga beslag på andlighetens roll i samhället.

Alltså, vad motiverar partiets engagemang i Svenska kyrkan. När jag läser programmen, studiehandledningar, artiklar och pratar med kyrkopolitiker landet runt är motivet samfundets särställning jämfört med alla andra. Denna position borgar 7,4 miljoner medlemmar eller 83,5 procent av befolkningen för (1999 års statistik). Detta går att jämföra med motivet för offentlig sektor som numera på allt fler områden utsätts för konkurrens från andra huvudmän. Dock är offentlig sektor den överlägset dominerande aktören inom vård, skola och omsorg.

En skillnad skulle kunna vara som Johannes Jansson påpekar i förra veckans intervju att kyrkan har en kristen tro i botten. Detta är en skillnad, men kristen tro kan jämföras med ideologi och det tillför partierna styret av kommunerna. Samtidigt bygger i någon mening hela välfärdssamhället på en partiövergripande ideologi, om än inte lika uttalad som den kristna. Ofta är det socialdemokraterna som gått före och byggt ut välfärden, men då reformerna varit populära i breda lager har de ofta blivit kvar även vid ett borgerligt maktövertagande. Några exempel är utbyggd barnomsorg, utökad föräldraledighet och förlängd semester.

Är särställningen tack vare storleken det avgörande motivet för partiets engagemang? Det kyrkopolitiska programmet tillför ytterligare en dimension, nämligen den ärorika historien. Man skriver bland annat: "För att vårda dessa [kyrkorna] och det övriga kristna kulturarvet är det nödvändigt att det finns en bred, rikstäckande folkkyrka som fungerar demokratiskt. Detta kulturhistoriska ansvar utgör en konkret orsak till att socialdemokratin också engagerar sig i kyrkopolitiken." Utmärkande för detta resonemang är det passiva vårdandet av historien och tillbakablickandet. Detta kompletteras dock med honnörsorden frihet, jämlikhet och solidaritet som blir den ideologiskt förenande länken mellan socialdemokrati och kristendom.

Källförteckning:

Anbäcken, Bo-Lennart, "Öppna kyrkan – en studiebok till Kyrkopolitiskt program för Socialdemokraterna i Svenska kyrkan", (2000)

Lundgren, Carl-Eric, "En öppen folkkyrka", (Linköping, 1996)

Del 2: Frihet, jämlikhet och solidaritet

Att partipolitiserat evangeliet och påstå att det finns en särskild socialdemokratisk teologi vore för nästan varje präst en dödssynd. Inte heller en centerpartistisk eller moderat teologi. Kyrkans Tidning valde inför kyrkovalet förra året att skoja till det hela och forma en Kristusbild av partisymbolerna, dvs rosor, blåklintar och fyrklöver. Dock är exempelvis befrielse-teologi och feministteologi allmänt respekterade inriktningar som det skrivits spaltmil om. Det är nog ändå så att Gud står över partipolitiken, men visst kan man hitta många likheter mellan socialdemokratisk kyrkopolitik och en radikal läsning av evangelierna. Låt oss utgå från honnörsorden frihet, jämlikhet och solidaritet.

Frihet

Även om kyrkan ofta allierat sig med äregiriga kungar så står evangeliet för raka motsatsen. 1500-talets store reformator Martin Luther betonade detta då han formulerade sitt klassiska ”tron allena”. Tanken var att det är Gud som väljer att älska, vare sig vi förtjänar det eller ej. Detta tvärt emot skuldbeläggandet och kravet på att göra än det andra och än det ena. Det räcker med att ta emot Gud. En kul anekdot i sammanhanget är att ordet frälsa kommer av frihalsa vilket innebar att lossa på slavens järnring runt halsen.

Jämlikhet

En klassiker om alla människors lika värde är orden från Galaterbrevet 3:27-28. ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus.” Alla människor, utan undantag, är skapade till Guds avbild och har ett ojämförbart värde. Även om kvinnoprästmotståndet sannolikt är den kyrkopolitiska fråga som fått störst uppmärksamhet i den allmänna debatten de senaste decennierna fanns det betydelsefulla kvinnor i kretsen runt Jesus. Det var exempelvis kvinnor som var vittnen till Jesu uppståndelse, den för kristna absolut mest centrala händelsen. Trots detta blev kyrkan männens revir. Även om kvinnliga helgon varit lika heliga som manliga helgon. Kyrkan har sedan dess varit patriarkal. Detta är något som vi socialdemokrater aktivt bekämpat.

Här bör också principen om det allmänna prästadömet nämnas. Rätten att tolka bibeln har inte bara präster och biskopar utan kyrkans alla döpta medlemmar. Nuvarande ärkebiskopen KG Hammar har beskrivit detta så här: ”Nya Testamentet talar inte om lekmän och präster. Nya Testamentet talar om en präst och det är Jesus.” I Gamla Testamentet är prästens roll att bära fram folkets offergåvor till Gud i templet. På samma sätt är Jesus prästen som en gång för alla bär fram offergåvan, sitt eget liv. Därmed har han skapat möjligheten för alla att komma i direktkontakt med Gud. Prästen som medlare behövs inte längre. Dock inte sagt att det inte skulle finnas många praktiska skäl till behovet av präster, men evangeliet är allas.

Solidaritet

När det gäller solidaritet med de minsta kan Jesu ord vara mycket hårda. Jämför orden i Matteusevangeliet 25:40 mot den som inte har gjort något för de minsta.

”Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig. Sannerligen, vad ni inte har gjort för någon av dessa minsta, det har ni inte heller gjort mot mig.” I konkret politik handlar det om solidaritet såväl med utsatta människor i Sverige genom diakonin som utsatta människor i andra länder genom exempelvis Lutherhjälpen eller bidrag till Ekumeniska U-banken, numera Oiko Credit. Nytt med nya kyrkoordningen är möjligheten att använda kyrkliga tillgångar till att skänka pengar i bistånd.

Del 3: En folkkyrka i folksjälén

Svenska kyrkan är en av vårt lands största kulturbärare. Det hållar alla med om och för många är det motivet att betala sin kyrkoavgift. Vad betyder det då att vara kulturbärare och vad handlar kultur egentligen om? Kulturen berättar i detta sammanhang om vår gemensamma historia och att vi faktiskt har ett gemensamt ursprung.

Olof Palme ville visa politikens betydelse för våra liv och sa 1975 så här. ”Vi föds, växer upp och söker vänner. Vi utbildar oss och förbereder oss till vuxenlivet, vi väljer ett yrke och söker en bra plats i arbetslivet. Vi skaffar bostad, bildar familj och fostrar barn. Vi söker värna om vår hälsa, bota sjukdomar och undgå olycka. Vi vill leva som fria medborgare och vara med i ansvaret för allas väl.”

Jag vill visa kyrkans betydelse för våra liv och säger så här: Längs med den resa Palme beskriver som kallas livet följer oss dop, namnsdagar, konfirmation, bröllop, fasta, påsk, pingst, nattvard, jul, begravningar och att besöka våra döda. Likaså det starkt symbolladdade språk som vi fått från kyrkan genom otaliga kulturskatter i form av ordspråk, litteratur, sånger och konstverk.

Även om vi finner kyrkans närvaro på de flesta platser i livet, inte minst skolan, och Kristus segerkors i den svenska flaggan så finns det en särskild plats där liv, död och samlevnad möts. En helig plats och en av biskopen vigd plats. Jag tänker på kyrkobyggnaden. I Svenska kyrkan har vi drygt 3 800 av dem. Några stora och pampiga byggda på medeltiden, ganska många vita stenbyggnader med ett rejält torn för kyrkklockan, men även några hundra som byggdes efter andra världskriget, ofta med djärv arkitektur för att smälta in i den moderna bebyggelsen.

Varje ny kyrka har byggts utifrån sin tids villkor och vi kan se tydliga förändringar i kyrkorummet under historiens gång. På medeltiden symboliserade den långsmala kyrkan vår vandring mot himlen. De allt mer breda kyrkorna i vår tid betonar istället jämlikheten såväl som gemenskapen mellan människorna och närheten till Gud.

Kyrkan rymmer många skatter värda att visa församlingen. Kyrkorummet är också en plats för stilla reflektion och eftertanke. Det finns olika sätt som församlingen kan göra kyrkan tillgänglig på. Sommartid brukar många kyrkor som ligger längs turiststråken hålla sin kyrka öppen, visa den och servera kaffe. ”Vägkyrka” kallas det ofta i skyltningen. Tyvärr är dock allt för många kyrkor låsta när församlingsmedlemmar och besökande knackar på dess port, vare sig det är sommar eller ej.

Ibland beror det på ointresse från kyrkoherde och kyrkoråd, men många gånger ser man risken för stöld och skadegörelse som ett hinder som kräver bemanning. På sommaren ställer detta till med stora problem då personalen har semester. Detta ställer frågan på sin spets om hur viktigt det är med en öppen och tillgänglig folkkyrka. Har kyrkoherden ens frågat om det finns intresserade församlingsbor som är villiga att hjälpa till?

Samtidigt som kyrkobyggnaden är en viktig mötesplats i församlingen är det viktigt att komma ihåg att vi bygger det avgränsade kyrkorummet för att påminna oss om att Gud finns överallt. Gud kan aldrig begränsas till en byggnad.

Del 4: Från centrum möter kyrkan dig där du är

I Apostlagärningarna kan vi läsa om den första kristna församlingen. Det är pingst i Jerusalem och andra kapitlet vers 41-42 berättar: ”De som tog till sig hans ord lät döpa sig, och den dagen ökade de troendes antal med inemot tre tusen. Och de deltog troget i apostlarnas undervisning och den inbördes hjälpen, i brödbrytandet och bönerna.”

Detta församlingens ursprungliga uppdrag kallas i kyrkoordningen för: gudstjänst, undervisning, diakoni och mission. I varje församling ska det också finnas ett viktigt kyrkorum, en gudstjänstfirande församling och engagerade människor som vill delta i beslutsprocessen.

Det finns idag 2 225 församlingar i Svenska kyrkan. Detta ger anledning att fundera kring varför kyrkans organisation så radikalt skiljer sig från den kommunala. Fram till 1850-talet var den kyrkliga och kommunala organisationen i princip en och samma (socken). Sedan dess har antalet kommuner kraftigt minskats genom anpassning till ekonomiska och befolkningsmässiga förhållanden.

Att fira gudstjänst är församlingens viktigaste uppgift. ”Gudstjänsten är kyrkolivets centrum, där församlingen möter Gud i Ordet och sakramenten,” heter det i inledningen till kyrkoordningens sjuttonde kapitel. Enligt aktuell statistik samlar gudstjänsterna i Sverige fler människor än de som besöker olika idrottsevenemang. Variationen är dock stor. En gudstjänst på sommaren kan ge ett ödsligt intryck medan församlingen har dubbla (och fullsatta) gudstjänster den första söndagen i advent.

Vad som är en gudstjänst fastställs ytterst av kyrkomötet. Här fattas beslut om bland annat kyrkohandboken (innehåller ordningar för huvudgudstjänster). Utifrån detta ska varje församling ha en särskild gudstjänstplan. Den skall enligt kyrkoordningen fastställas av kyrkoherden efter samråd med kyrkorådet. Numera är friheten för den enskilda församlingen ganska stor, exempelvis får kyrkorådet medge att någon annan gudstjänstordning eller musik får användas vid huvudgudstjänsten.

När kyrkans uppdrag diskuteras återkommer biskopar, kyrkoherdar och andra ständigt till kyrkans centrum. Är vi tydliga med centrum behövs inget staket i kanterna. Centrum och livskällan är Jesus Kristus, evangelierna och sakramenten. Kyrkans konstituerande urhandling är nattvarden. Här möts dagens nattvardsfirare i gemenskap med andra nattvardsfirare över hela vårt klot, med nattvardsfirare i alla tider och ytterst i gemenskap med Jesus.

Gudstjänstens förlängning är diakonin. I handling praktiserar vi det kristna budskapet om att tjäna våra medmänniskor, särskilt de som inte orkar gå till kyrkan. Därför är diakonin uppsökande per definition. Kyrkans uppgift är inte att försörja människor, men att se henne, se hela henne, men också att peka på orättvisor och orättfärdighet.

Trots allt är det ganska få av församlingens medlemmar som normalt firar gudstjänst. Därför är det viktigare än någonsin att kyrkan finns ute i samhället. Sjukhuskyrkan och skolkyrkan är de tydligaste uttrycken för detta, men även arbetsplatser, fritidsgårdar, flygplatser och stadens gator, speciellt en fredagskväll, är viktiga mötesplatser där kyrkan har en uppgift att fylla.

Del 5: Avlönade, valda och frivilliga medarbetare

Svenska kyrkan är en stor arbetsgivare. Totalt finns det 25 000 personer anställda. Flest är kyrkogårdsarbetare, kyrko- och kyrkogårdsvaktmästarna, drygt 7 000. Arbetskraften är kanske den största tillgången, men också den överlägset största kostnaden. Hela 57 procent av församlingens eller samfällighetens utgifter går till kostnader för arbetskraften. I det ingår löner, arvoden och andra personalomkostnader (källa: Nyckeln till Svenska kyrkan – verksamhet och ekonomi 2000).

När förslaget till kyrkoordning skulle antas rasade landets präster, understödda av Kyrkans akademikerförbund. Att skilja mellan tillsyns- och arbetsgivaransvaret var inget man gillade. Beslutet blev att biskoparna och domkapitlet behåller sitt tidigare tillsynsansvar medan församlingar och samfälligheter utan domkapitlets stöd själva kan anställa präster och annan personal. De sanktionsmöjligheter biskopen har är att frånta prästens legitimation och det är en mycket allvarlig åtgärd. Samtidigt tydliggörs att församlingen är kyrkans centrum. Detta synsätt har en djup teologisk förankring i bibeln samtidigt som fler folkvalda får mer att säga till om.

Inom en samfällighet är samfälligheten och dess styrelse, kyrkonämnden, arbetsgivare för alla anställda. Att kyrkoordningen har givit församlingarna ett avgörande inflytande när det gäller personal framgår dock i 2 kap. 11 §, tredje stycket: ”När man skall anställa någon som skall ha arbetsuppgifter i endast en av församlingarna i en samfällighet, är det den församlingens kyrkoråd som skall göra detta om inte kyrkorådet har gett tillstånd till något annat.”

Svenska kyrkan är inte någon vanlig arbetsplats. En kyrkogårdsvaktmästare och en lokalvårdare är lika mycket församlingens ansikte utåt som prästen och diakonen. Alla anställda har ett serviceyrke och inte vilket serviceyrke som helst. När människor tar kontakt med sin församling är det ofta i en livsviktig situation. När en familj drabbats av ett dödsfall eller när en familj vill ha en dopgudstjänst ställs stora krav på de anställdas bemötande.

När vi diskuterar de anställda är det viktigt att tänka på alla frivilliga medarbetare som kyrkan möter (och borde möta). Inte minst är vi kyrkopolitiker som beslutar om kyrkans färdriktning faktiskt frivilliga som engagerar oss i kyrkan av andra skäl än rent ekonomiska.

Ibland sker lite väl mycket av arbetet på de anställdas villkor. Viktigt att fundera kring är om planeringen av söndagens gudstjänst ska ske på en medarbetarsamling eller i anslutning till veckomässan eller kanske någon av församlingens frivilligrupper. Tänk på att tiden är ett effektivt sätt att utesluta frivilliga som faktiskt skulle vara intresserade, men inte klockan 13.00 en måndag.

Del 6: Hur arbetar vi i s-gruppen?

Hur kom det sig att jag blev kyrkopolitiker? Vilka är mina drömmar och visioner? S-gruppen i kyrko- eller stiftsfullmäktige är en blandad samling människor, alla med olika svar på dessa frågor. Några är unga, andra gamla. En del har levt hela sitt liv i en församlingsgemenskap, kan de bibliska berättelserna och förstår hur man sitter och står under gudstjänsten. För andra är kyrkans värld ganska obekant och inte helt lätt att förstå. Detta är en stor utmaning, men också en stor tillgång, för gruppen. Tänk på det när ni lägger upp ert arbete och väljer arbetsformer.

Historien, inte minst arbetarrörelsens, är dock fylld av ledare som pekar med hela handen och vars vilja betraktas som lag. Här anses det vara effektivt när arbetsutskottets förslag går igenom utan diskussion. De flesta ledamöterna ges rollen av röstboskap. Då får gruppens olika individer med olika drömmar, intressen och erfarenheter knappast något utrymme.

Det finns starka skäl att göra tvärtom. När det gäller de stora och viktiga frågorna om kyrkans uppdrag och mål, policy och strategi är det diskussionen och de mångas deltagande som är poängen. För vad är en policy värd om inte fullmäktiges ledamöter bärs av de mest väsentliga dragen, de som varje beslut ska genomsyras av?

Det finns några bra tumregler att tänka på när man vill belysa en fråga allsidigt och samtidigt använda den samlade kompetens som gruppen har. De är:

Gruppen ska diskutera, inte informera varandra

Alla lyssnar, oavsett vem som pratar

Var och en kan ta initiativ till diskussion

Allas kompetens är viktig

Ingens kompetens ska i utgångspunkten värderas högre än andras

Alla ska kunna förstå vad diskussionen gäller

Era olika inställningar till hur s-gruppen bör arbeta kan bero på var ni hämtar inspiration ifrån. Om du suttit i en kommunal nämnd med politiska former, tjänstemannaunderlag och betraktat dig som en representant för olika uppfattningar. Om du suttit i en bolagsstyrelse och haft ett gemensamt fokus på att "bolaget" ska fungera och ett arbetssätt inriktat på resultat. Eller om du suttit i en föreningsstyrelse där styrelsen förväntas brinna av engagemang, delta i verksamheten på frivillig bas och där kompetensen är engagemangsberoende.

För den som vill läsa mer kan jag tipsa om följande böcker som jag använt som underlag för denna grundkurs. "Öppna kyrkan – en studiebok till kyrkopolitiskt program för socialdemokraterna i Svenska kyrkan". Författare är BoLennart Anbäcken. En annan studiebok med många frågeställningar, intervjuer och övningar är Verbums "Vald med förtroende", redaktör: Jan-Erik Alfredsson.

Ett praktverk om våra högtider, såväl kyrkliga som sekulära, är "Tradition och liv", skriven av Martin Modéus. Lärorikt om Svenska kyrkans historia, identitet, verksamhet och organisation är "Svenska kyrkan i utveckling" av Sören Ekström, fd generalsekreterare i Svenska kyrkans centralstyrelse.

Att samtala om:

Del 1

Vilka skäl talar för att socialdemokraterna skall fortsätta sitt kyrkopolitiska arbete? Finns det skäl som talar emot? Spelar det någon roll hur de andra riksdagspartierna agerar?

Vilka likheter och skillnader finns mellan motivet till partiets engagemang i kommunen och kyrkan?

Har kyrkan efter de nya relationerna med staten åter blivit herre i sitt hus och vad innebär det?

Är partimeriter eller kyrkliga meriter mest värda vid rekrytering av socialdemokratiska kyrkopolitiker?

Vilket är dina viktigaste skäl till att vara socialdemokratisk kyrkopolitiker?

Del 2

Betonar de politiska partierna olika saker i teologi och kristen tro?

Begreppen frihet, jämlikhet och solidaritet är fortfarande bärande inslag i socialdemokratisk ideologi. Är de det också i kristen tro och tanke?

På vilket sätt medverkar lekmän i gudstjänst och bibelsamtal i er församling och stift?

Finns det fortfarande orsaker till att arbetarrörelsen och Svenska kyrkan kan komma på kollisionskurs med varandra? Har ni själva varit med om det?

Del 3

Upplevs Svenska kyrkan för er främst som en tros- eller en kulturbärare?

Fundera kring och diskutera er egen relation till kyrkobyggnaden. Skulle ni bygga upp kyrkan i befintligt skick om den brann ner till grunden? Varför/varför inte?

Är kyrkan öppen när församlingsbor och andra besökande har tid att besöka den? Om inte, hur skulle det kunna gå till?

Finns det någon särskild ”kyrklig” kultur, eller är orgeln ”heligare” än gitarren?

På vilket sätt kan ni som förtroendevalda främja kulturell och konstnärlig förnyelse i kyrkan?

Del 4

Varför/varför inte firar du normalt sett gudstjänst?

Hur kan du som förtroendevald medverka till gudstjänster som verkligen berör?

Hur kan diakonin ge röst åt samhällets förtryckta?

Om din församling skulle anställa en ny präst eller diakon, skulle du förordna en särskild inriktning på tjänsten och i så fall vilken?

Hur kan kyrkan möta de församlingsbor som aldrig går på gudstjänsten?

Del 5

Vad innebär det att samfälligheten och församlingarna tagit över arbetsgivaransvaret för prästerna från biskopen och domkapitlet?

Vad tycker du är rimligt att som förtroendevald känna till om avtal och arbetsrätt?

Vad är viktigt att diskutera på en årligt återkommande planeringsdag/dagar för anställda, förtroendevalda och frivilliga?

Är det nödvändigt att alla, även lokalvårdaren, delar Svenska kyrkans tro och lära?

På vems villkor sker kyrkans arbete? Finns det skäl att tala om en ”anställdakyrka” eller kanske om en ”frivilligkyrka”?

Del 6

Hur ofta ska vi ha gruppmöten? Vem ska leda dem? Kan man fördela dessa uppgifter på ett annat sätt än idag?

Vilka arbetsformer vill vi ha på våra gruppmöten (gruppdiskussioner, rundor, bikupor)?

Hur får ledamöterna fortbildning (åker på kurser, studiecirkel i gruppen, betald prenumeration på Broderskap)?

Om du skulle skriva en motion, vad skulle den handla om?